

ŚRODOWISKO EUROPY – STAN I PROGNOZY

Wzrost globalnego zapotrzebowania na zasoby naturalne zagraża ekosystemom, dzięki którym istniejemy. Tak brzmi jedno z najistotniejszych przesłań raportu „Środowisko Europy 2010 – stan i prognozy (SOER 2010)”, sztandarowego zbioru ocen Europejskiej Agencji Środowiska (EEA).

21 stycznia 2011 r. odbyło się spotkanie inauguracyjne raportu SOER 2010. Organizatorem spotkania, z racji koordynacyjnej roli w zakresie współpracy Polski z Europejską Agencją Środowiska (EEA) był Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, który również był zaangażowany w prace nad raportem.

– *Polska jest jednym z pierwszych krajów promujących raport, którego oficjalna promocja na arenie międzynarodowej miała miejsce 30 listopada 2010 r. w Parlamencie Europejskim, przy udziale przewodniczącego Parlamentu*

*prof. Jerzego Buzka. Formuła europejskiego raportu jest unikalna i wyjątkowo ciekawa – powiedział **Andrzej Jagusiewicz**, główny inspektor ochrony środowiska, otwierając spotkanie.*

W konferencji wzięli również udział eksperci Europejskiej Agencji Środowiska – **Dorota Jarosińska** i **Paweł Kaźmierczyk**.

– *Raport potwierdza, że jest postęp w wielu obszarach środowiska, ale wciąż niewystarczający, tak więc działania, które są w tej chwili prowadzone muszą być kontynuowane w przy-*

szłości, a polityki środowiskowe muszą być wdrażane w sposób jeszcze bardziej skuteczny i spójny – powiedziała Dorota Jarosińska i dodała:

– *Zmienia się nasze postrzeganie problematyki środowiskowej, coraz lepiej rozumiemy współzależności pomiędzy gospodarką, rozwojem społecznym a ochroną środowiska. Zdajemy też sobie sprawę z tego, że nawet dobre i skoordynowane działania w całej Europie są niewystarczające, bo ochrona środowiska naturalnego jest problemem globalnym.*

Znacząca poprawa stanu środowiska

Ogólnie rzecz ujmując, SOER 2010 potwierdza, że polityka środowiskowa oraz działania w powiązanych dziedzinach w Unii Europejskiej i w krajach z nią sąsiadujących zaowocowały znaczącą poprawą stanu środowiska. Jednak nadal należy podejmować wysiłki, aby sprostać najważniejszym wyzwaniom. Jeszcze lepiej zdajemy sobie sprawę z faktu, że naturalny kapitał znajdujący się w naszych ekosystemach jest istotny dla naszego zdro-

pilnie zwiększyć efektywność wykorzystania zasobów oraz sprawniej wdrażać zasady traktatu lizbońskiego dotyczące ochrony środowiska. Należy zrobić więcej w sferze wartościowania środowiska w kategoriach pieniężnych oraz odzwierciedlenia tych wartości w cenach rynkowych, na przykład przez zastosowanie podatku środowiskowego. Powinniśmy lepiej poznać stan i perspektywy naszego środowiska; powinniśmy też włączyć rozmaite grupy społeczne w tworzenie puli wiedzy oraz ogólnie, w procesy polityki środowiskowej. Jest to częścią bardziej zasad-

my wysiłków, narazimy na szwank dobrobyt nasz i przyszłych pokoleń.

■ W dziedzinie zmian klimatu zredukowaliśmy emisje gazów cieplarnianych i jesteśmy na właściwej drodze do wywiązania się z naszych zobowiązań wynikających z Protokołu z Kioto. Jeżeli istniejące prawodawstwo będzie stosowane, należy spodziewać się, że do 2020 roku UE zrealizuje cel zmniejszenia emisji o 20%. Coraz częściej korzystamy również z energii odnawialnej i zmierzamy do osiągnięcia wyznaczonego na 2020 rok 20% udziału w ogólnej konsumpcji energii pochodzącej z zasobów odnawialnych.

Najprawdopodobniej jednak międzynarodowe dążenia do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych nie wystarczą, by utrzymać średni wzrost temperatur na świecie na poziomie nieprzekraczającym 2°C. To niezwykle ważne, ponieważ przy wzroście powyżej dwóch stopni ogromnie wzrasta zagrożenie dla samej przyrody, jak również niepewność co do skali zmian w środowisku i naszej zdolności przystosowania się.

■ W dziedzinie środowiska naturalnego i różnorodności biolo-

W dziedzinie zmian klimatu zredukowaliśmy emisje gazów cieplarnianych i jesteśmy na właściwej drodze do wywiązania się z naszych zobowiązań wynikających z Protokołu z Kioto.

wia, pomyślności i dobrobytu. Ekosystemy pełnią funkcje, które napędzają nasze gospodarki oraz tworzą warunki dla życia – takie jak oczyszczanie wody, zapylenie upraw, rozkład odpadów czy regulacja klimatu.

SOER 2010 wskazuje, że na skutek globalnych obciążeń rośnie długofalowe zapotrzebowanie na zasoby naturalne, które pozwolą wyżywić i odziać rzesze ludności, zapewnić im dach nad głową i transport z miejsca na miejsce. Nasz naturalny kapitał ma zaspokajać również nowsze potrzeby, związane m.in. z substancjami chemicznymi pozyskiwanymi z roślin czy biomasą mającą zastąpić paliwa kopalne. W sumie, ten narastający popyt na kapitał naturalny prowadzi do zwiększenia zagrożeń dla europejskiej gospodarki i spójności społecznej.

SOER 2010 pokazuje, że lepiej rozumiemy zależności między zmianami klimatu, różnorodnością biologiczną, wykorzystaniem zasobów i zdrowiem ludzi – oraz ich oddziaływanie skutkujące coraz większymi oczekiwaniem wobec gleb, rzek i mórz. Te złożone wzajemne powiązania, zarówno na obszarze Europy, jak i w ujęciu globalnym, zwiększają niepewność i zagrożenie dla środowiska.

Wyzwania są niebagatelne, lecz Europa ma szansę na zachowanie swojego naturalnego kapitału. Musi ona

niezależnej transformacji wybiegającej poza gospodarkę niskoemisyjną do prawdziwie zielonej gospodarki w Europie.

Musimy wzmocnić wysiłki we wszystkich dziedzinach

W trakcie analizy poszczególnych dziedzin należących do strategicznych priorytetów środowiskowych w UE, ogólnie nasuwają się te same wnioski. Robimy postępy, lecz jeśli nie wzmoc-

Coraz częściej korzystamy również z energii odnawialnej i zmierzamy do osiągnięcia wyznaczonego na 2020 rok 20% udziału w ogólnej konsumpcji energii pochodzącej z zasobów odnawialnych.

gicznej Europa rozwinęła sieć obszarów chronionych Natura 2000, które obejmują 18% powierzchni UE. Czynimy postępy w powstrzymaniu utraty różnorodności biologicznej; na przykład nie maleje już liczebność pospolitych gatunków pta-

eksploatowane. Poważne następstwa dla bioróżnorodności wywołuje również intensywne rolnictwo.

- W dziedzinie zasobów naturalnych i gospodarowania odpadami Europa systematycznie odchodzi od składowania na rzecz

Foto: Jacek Zysk

Europa rozwinęła sieć obszarów chronionych Natura 2000, które obejmują 18% powierzchni UE.

ków. Ogólnie poprawiła się jakość cieków i zbiorników wody słodkiej, a regulacje prawne dotyczące emisji do atmosfery i wód poskutkowały zmniejszeniem zagrożeń dla różnorodności biologicznej.

Mimo to, UE nie osiągnie zakładanego na rok 2010 celu powstrzymania utraty różnorodności biologicznej. Środowisko morskie odczuwa dotkliwe skutki zanieczyszczenia i przełowienia. W wyniku obciążeń związanych z rybołówstwem 30% europejskich zasobów rybnych (co do których istnieją dane) jest obecnie odławianych na poziomie przekraczającym bezpieczne granice biologiczne, a od 1985 roku obserwowana jest ogólna tendencja spadkowa wielkości połowów. Ekosystemy lądowe i słodkowodne wciąż nie są w pełni wolne od zagrożeń w wielu krajach, pomimo zmniejszonych ładunków zanieczyszczeń. Lasy, mające kluczowe znaczenie dla różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów, są nadmiernie

recyklingu i zapobiegania powstawaniu odpadów. Niemniej jednak połowa z 3 miliardów ton odpadów powstałych w 27 państwach UE w 2006 roku trafiła na składowiska.

Odnotowujemy wzrost wykorzystania zasobów, ale jego dynamika jest mniejsza niż w przypadku wyników gospodar-

Odnotowujemy wzrost wykorzystania zasobów, ale jego dynamika jest mniejsza niż w przypadku wyników gospodarczych. To częściowe rozdzielanie jest obiecujące, lecz Europa wciąż zużywa więcej zasobów niż kiedykolwiek.

czych. To częściowe rozdzielanie jest obiecujące, lecz Europa wciąż zużywa więcej zasobów niż kiedykolwiek. Na przykład w okresie 2000–2007 w 12 starszych państwach UE zużycie zasobów wzrosło o 34%. Co gorsza, konsumujemy więcej niż wytwarzamy i ponad 20% zasobów zużywanych w Europie pochodzi z importu (przede wszystkim paliwa i surowce ko-

palne). W rezultacie konsumpcja europejska znacząco oddziałuje na środowisko w krajach i regionach eksportujących. Tymczasem zużycie wody w Europie utrzymuje się na stałym poziomie bądź maleje, choć w niektórych krajach zasoby oraz zlewnie rzeczne są nadmiernie eksploatowane (i istnieje ryzyko pogorszenia sytuacji).

- W dziedzinie środowiska, zdrowia i jakości życia zmniejszyło się zanieczyszczenie wody i powietrza. Udało się obniżyć poziomy dwutlenku siarki (SO₂) i tlenku węgla (CO) w otaczającym powietrzu, jak również odnotowano niższe stężenia tlenków azotu (NO_x). Od czasu wprowadzenia do użytku benzyny bezołowiowej znacznie zmniejszyło się również stężenie ołowiu.

Jakość otaczającego powietrza i wody pozostaje jednak niedostateczna, czego skutki zdrowotne są znaczne. Zbyt wielu mieszkańców miast jest narażonych na nadmiernie wysokie poziomy zanieczyszczeń. Najpoważniejsze obawy zdrowotne wciąż wzbudza narażenie na cząstki stałe (PM) i ozon (O₃), które wiążą się ze skróceniem oczekiwanej długości życia, ostrymi i przewlekłymi schorze-

niami układu oddechowego oraz układu krążenia, upośledzeniem rozwoju płuc u dzieci, a także niską wagą urodzeniową. Powszechne narażenie na rozmaite zanieczyszczenia i chemikalia oraz niepokój o długofalowe skutki dla zdrowia człowieka wymuszają potrzebę wprowadzenia na szerszą skalę programów zapobiegania zanieczyszczeniom.

Wyzwania środowiskowe dla Europy

Żyjemy w świecie pełnym wzajemnych zależności warunkujących nasze istnienie, obejmujących wiele powiązanych systemów – środowiskowych, gospodarczych, społecznych itp. Wzajemna zależność oznacza, że uszkodzenie jednego elementu może wywołać niespodziewane skutki gdzie indziej, osłabiając cały system, a nawet grożąc jego załamaniem. Na przykład wraz ze wzrostem temperatury rośnie ryzyko przekroczenia tzw. progu nieodwracalnych zmian, mogących zapoczątkować procesy przebiegające w ogromnej skali, takie jak przyspieszone topnienie pokrywy lodowej Grenlandii, a w następstwie tego wzrost poziomu mórz. Ostatni ogólnoswiatowy krach finansowy oraz chaos w lotnictwie wywołany erupcją wulkanu na Islandii również pokazuje, jak nagle załamania w jednej dziedzinie mogą oddziaływać na całe systemy.

Europejscy decydenci polityczni zmagają się z wielopłaszczyznowymi zależnościami systemowymi nie tylko na naszym kontynencie. Ujawniają się również globalne czynniki zmian i należy spodziewać się, że wpłyną one w przyszłości na stan środowiska europejskiego – a wiele z nich znajduje się

Jakość otaczającego powietrza i wody pozostaje niedostateczna, czego skutki zdrowotne są znaczne. Zbyt wielu mieszkańców miast jest narażonych na nadmiernie wysokie poziomy zanieczyszczeń.

poza europejską kontrolą. Na przykład prognozuje się, że liczba ludzi na świecie w 2050 roku przekroczy 9 miliardów i należy spodziewać się, że coraz liczniejsze grupy będą wychodzić z ubóstwa i aspirować do wzmożonej konsumpcji.

Takie tendencje mają poważny wpływ na globalne zapotrzebowanie na zasoby. Rozprzestrzeniają się miasta; coraz szybciej rośnie konsumpcja. Należy spodziewać się nieprzerwanego wzrostu gospodarczego na świecie. Nowo powstałe gospodarki będą zyskiwać na znaczeniu. Podmioty niepaństwowe mogą zacząć odgrywać coraz istotniejszą rolę w procesach politycz-

nych. Przewiduje się nasilenie tempa zmian technologicznych. Wyścig w nieznanie stwarza nowe możliwości, ale również nowe zagrożenia.

Bierność może mieć poważne następstwa

Kurczą się światowe zasoby naturalne. W nadchodzących latach rosnący popyt oraz malejąca podaż spotęgują światową rywalizację o zasoby. W efekcie zwiększy się globalne obciążenie ekosystemów, wystawiając na próbę ich zdolność do zapewniania nieprzerwanego strumienia żywności, energii i wody.

Choć raport SOER 2010 nie zawiera żadnych ostrzeżeń przed nieuchronną katastrofą środowiskową, w jego treści zauważa się, że pewne progi są przekraczane. Negatywne trendy środowiskowe mogą ostatecznie spowodować drastyczne i nieodwracalne zniszczenia ekosystemów i ich funkcji, które przyjmujemy za pewnik.

Teraz jest czas, by zastosować się do wielu wysyłanych wczesnych ostrzeżeń. Europejska polityka środowiskowa przyniosła szereg korzyści gospodarczych i społecznych w wielu krajach; wśród nich poprawę zdrowia ludzi oraz powiązanie około jednej czwartej miejsc

unikaniu polityk wywołujących skutki uboczne.

Musimy także lepiej równoważyć potrzebę ochrony kapitału naturalnego z wykorzystaniem go do napędzania gospodarki. Zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów stanowi tu kluczową „reakcję integrującą”. Mając na uwadze, że nasze poziomy konsumpcji są obecnie niezrównoważone, musimy po prostu czynić więcej

Foto: Paweł Wójcik

Udało się obniżyć poziomy dwutlenku siarki (SO₂) i tlenku węgla (CO) w otaczającym powietrzu, jak również odnotowano niższe stężenia tlenków azotu (NO_x). Od czasu wprowadzenia do użytku benzyny bezołowiowej znacznie zmniejszyło się również stężenie ołowiu.

pracy ze środowiskiem. Pełne wdrożenie polityki środowiskowej w Europie jest nadal nadrzędnym priorytetem, gdyż wiele celów oczekuje na osiągnięcie.

Pokazując mnogość powiązań między różnymi wyzwaniami, nie tylko środowiskowymi, raport SOER 2010 zachęca nas do lepszej integracji różnych dziedzin polityki i maksymalizacji korzyści z naszych inwestycji. Na przykład niektóre środki wymierzone w zanieczyszczenie powietrza pomagają również walczyć ze zmianami klimatu, podczas gdy inne mogą spowodować nasilenie tych zmian. Należy rzecz jasna skoncentrować się na maksymalizacji obustronnych korzyści oraz

operując mniejszymi środkami. Zachętą jest fakt, że w tej dziedzinie interesy sektora środowiskowego i komercyjnego są potencjalnie zbieżne: sukces i porażka w biznesie są warunkowane zdolnością do wydobycia pełni wartości z wniesionego wkładu, tak samo jak ochrona świata przyrody i dobrobytu ludzi zależy od tego, czy uzyskamy więcej przy ograniczonym strumieniu zasobów.